

Jiří Levý

Bratislava 28. 2. 2011

Jiří Levý (1926 – 1967)

- Absolvoval angličtinu a češtinu na Masarykově Univerzitě v Brně, kde také pedagogicky působil
- Spoluzakladatel edice Český překlad

Základní práce:

- České theorie překladu (1957, 1966) – vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře
- Umění překladu (1964, 1983) – německá verze Die literarische Übersetzung (1969), ruská verze Isskusto perevoda (1982), srbská verze Umjetnost prevodenja (1984), anglická verze (2011?)
- Bude literární věda exaktní vědou? (posmrtně, 1971), zahrnuje studii Geneze a recepce literárního díla (anglicky 2008, španělsky 2011?)

Základní rysy Levého koncepce:

- Zakořeněnost v metodologii Pražské školy
- Estetická norma jako historický a dynamický prvek
- Pojetí překladu jako komunikačního procesu
- Dvojitá povaha překladu
- Význam osobnosti překladatele
- Význam překladatelské tradice
- Dynamické pojetí východiska práce překladatele

Zakořeněnost v metodologii Pražské školy

- **Překlad jako součást přijímající kultury**

[překlad je]" nejúčinnější prostředek k vyřešení strukturních problémů, které vývoj domácí literatury ukládá - při hledání a nalézání ekvivalentu pro cizí tekst se jako vedlejší produkt objeví přetvoření domácí struktury, které mohlo být i mimo záměr překladatele a jeho zorné pole". Mukařovský J. «K novému vydání francouzské poezie Karla Čapka» Slovo a slovesnost 2 (1936), 253 – 255).

- **Překládovost může mít v přijímající kultuře estetickou hodnotu**

Estetická norma jako historický a dynamický prvek

- Návaznost na pojetí normy u Jana Mukařovského
- Význam studia dějin překladu
- Vývoj normy: nikoli přímá cesta od normy A k normám B, C ale postupné uvolňování (popření) normy A
- Norma může existovat jako pozitivní (+ = přijímána), negativní (- = odmítána), případně je k ní určité období indiferentní

Příklad:

	Klasicismus	romantismus
Dodržování hierarchie žánrů	+	-
Rytmické-syntaktický paralelismus	+	-
Individualizace postav	-	+
Individualizace prostředí	-	+
Tři divadelní jednoty (místa, času děje)	+	-

Souběžný pohyb estetických norem

Překlad

Středověk:

Od překladu se žádá sdělování,
tlumočení, zpřístupňování užitečných děl

Renesance:

K tlumočení přistupuje požadavek
péče o stylistický tvar díla

Baroko:

Aktualizace, lokalizace, stylistická
adaptace

Romantismus:

Zachování lokální barvy,
historického koloritu, individuálního stylu

Konec 19. stol.:

Detailismus některých
„neoromantiků“ jménu zachování expresivních
hodnot, atmosféry apod.

Divadlo

Převládal tón výpovědi, divadla
zpřístupňovala biblické příběhy

Proti vypovídacímu typu nastupuje výrazná
scénická akce

Aktualizace a improvizace v commedii
dell'arte

Individuální herecký projev, detailní hra
tváře a gesta, propracování interiérů

Režie nálad, archeologicky věrná výprava

Překlad jako komunikační proces

Původní dílo:

Skutečnost – autor- dílo ↔ příjemce originálu

Překlad:

Překladatel – překlad ↔ příjemci překladu

Možnost překladu je závislá nejen na vyspělosti překladatelské metody, ale i na vyspělosti čtenáře [...] Překladatel může dokonce podle potřeb historické situace záměrně působit na sblížování nebo oddalování kultur. Dokonalý překlad by vyžadoval nejen ideálního překladatele, ale i ideálního čtenáře.“ (Levý 1983: 97)

Dvojitá povaha překladatelského procesu

- „Překladařství je zároveň činnost tvůrčí, (má vytvořit literární dílo české) i reprodukční (má vytvořit originál).“ (Levý 1996 [1957]: 233)
- Estetická vs. Informativní funkce překladu
- Role překladařství

Osobnost překladatele

- Vývoj překladatelovy osobnosti
- Překlad jako rozhodovací proces (teorie her):
  1. Delimitativní instrukce
  2. Selektivní instrukce
    - a) Kontext (objektivní)
    - b) Struktura překladatelovy paměti (subjektivní)
    - c) Estetická norma (intersubjektivní)

Význam překladatelské tradice

- Překlad: nejen reprodukční, ale i reprodukovatelná aktivita
- Role předmluv a doslovů překladatele
- Shody mezi texty:

„shody mezi oběma texty [překlady Coleridgeovy Písně o starém námořníku] jsou náhodné tam, kde není v češtině možnost jiného řešení; bylo by omylem se takovým shodám vyhýbat, mohou být naopak znamením, že oba překladatelé dosáhli buď jediného, nebo optimálního řešení“. (Levý 1983: 103)

„Pro ocenění překladatelského přínosu českého tlumočníka je důležité zjistit také jeho vztah k dřívějším českým verzím téhož díla: do jaké míry se opíral o dřívější překlady, anebo sám razi řešení dodnes nepřekonaná. I ten největší básnický překladatel občas podlehne předchůdci tam, kde dřívější překlad vytvořil řešení, nad něž je i novému překladateli těžko jít, nebo selže-li v některém místě básnická a kombinační schopnost nového překladatele.“ (Levý 1983: 204)

Dynamické pojetí východiska práce překladatele

- Pojem předlohy:

„Vývoj metod původního umění odráží změny **vztahu ke skutečnosti a ke čtenáři**. Vývoj reprodukčních, a tedy také přeladatelských metod je možno charakterizovat změnami ve vztahu **k předloze a ke čtenáři**.“ (Levý 1996 [1957]: 233)

- Překlad jako jeden z modelů předlohy: předjímání pojmů lokalizace, pseudopřeklad, titulkování, dabing apod.

Závěr

- „Úspěšná kniha se překládá do několika cizích jazyků a počet výtisků rozšiřovaných ve formě překladu zpravidla přesahuje – alespoň u nejúspěšnějších knih naší epochy – počet výtisků v jazyce originálu. Čím je tedy kniha úspěšnější, tím menší část jejího publika čte skutečná slova autora.“ (Levý 1971: 156).

